

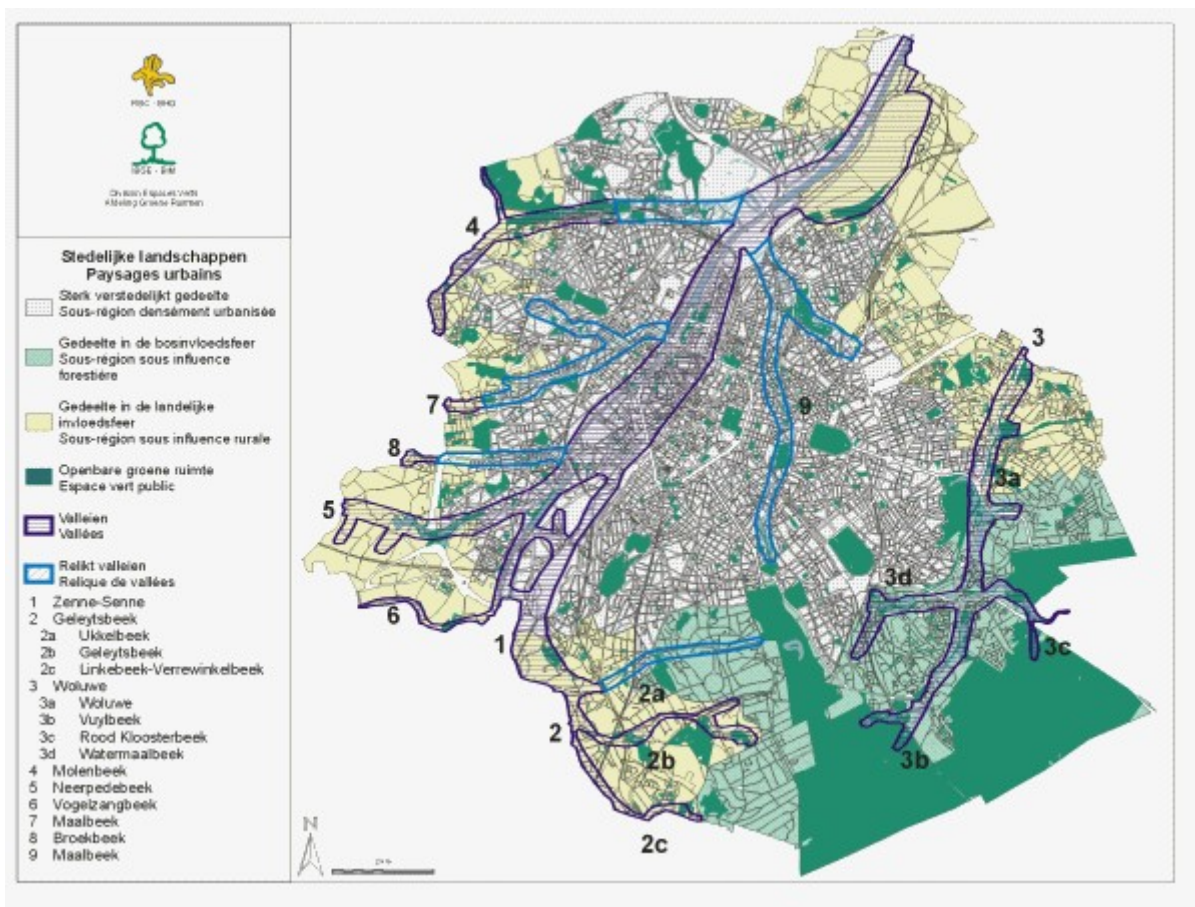
2. STEDELIJKE LANDSCHAPPEN

1. Vier landschappen voor een stad

De aandachtige wandelaar merkt dat Brussel vele gezichten heeft: verschillende specifieke "stemmingen" en "landschappen" wisselen elkaar af. Zij onderscheiden zich van elkaar door bepaalde ecologische aspecten (morfologie, begroeiing, enz.), historische elementen en structurele kenmerken (soort van bebouwing, infrastructuurnetwerk, enz.).

We kunnen vier grote types van "landschappen" onderscheiden: een landschap dat getekend is door zijn hydrografisch verleden, de binnenstad waartoe het centrum en de eerste kroon behoren, een zone onder de invloed van het Zoniënwoud en de overblijfselen van het landbouwverleden.

Kaart 2.1: Stedelijke landschappen

2. Landschap getekend door zijn hydrografisch verleden

De aantrekkingskracht van heel wat grote steden schuilt in de aanwezigheid van een majestueuze stroom of een grote rivier die ze doorkruist. Op dit ogenblik is de enige niet-overwelfde waterloop die door heel Brussel stroomt het kanaal Antwerpen-Charleroi. Dit kanaal heeft niet alleen een economisch belang, maar is ook vanuit geografisch en cultureel oogpunt niet te verwaarlozen. Omdat het echter vooral een industriezone is en er hier en daar wat verwaarloosd uitziet, verdeelt het Brussel meer dan dat het de stad structuur geeft. In het verstedelijkte deel zijn de oevers van het kanaal volledig gebetonneerd. In de tweede kroon hebben ze daarentegen een vrij belangrijke ecologische waarde: in de grazige oevers zijn heel wat plantensoorten terug te vinden, vooral in Anderlecht. In deze industriële omgeving vormen de oevers een schuilplaats voor fauna en flora, die er ook gebruik van maken om de stad binnen te dringen. Het zuidelijk deel van het kanaal heeft bovendien een zekere landschapswaarde dankzij de populieren langsheen

de oevers.

De geschiedenis van Brussel is onlosmakelijk verbonden met deze van haar waterlopen en moerasvelden. Brussel en de dorpen errond hebben zich ontwikkeld in de moerassige alluviale vlakte van de Zenne. Ingebed tussen de riviermeanders, ontwikkelde het middeleeuwse dorp "Bruocsella" zich in de grootste bedding van de rivier. De Zenne en haar zijrivieren (Woluwe, Geleytsbeek, Pede, Molenbeek, enz.) waarlangs zich talloze werkplaatsen, ateliers en fabrieken vestigden, liggen aan de oorsprong van de bloei van de stad. Het landschap is daarom vooral vanuit cultuurhistorisch oogpunt belangrijk. In het verleden vormden de valleien van de Zenne en haar bijrivieren een dicht maar onderbroken geheel van vochtige (vaak overstroomde) gebieden. Sedert het einde van de 18de eeuw heeft het hydrografisch net evenwel belangrijke wijzigingen ondergaan: meer dan 75% van de oppervlakte van de vijvers werd drooggelegd en een kleine honderd kilometer waterlopen werd overwelfd.

De vochtige zones zijn om meer dan één reden interessant: zij vertonen vaak een grote biodiversiteit qua habitats en soorten, en vormen, mits een goed beheer, potentiële bekkens waarin hoogwaterstanden opgevangen kunnen worden. Op dit moment wordt een groot gedeelte van de stromen zoals de Woluwe aan de oppervlakte gebracht, om opnieuw vochtige gebieden te creëren en de biodiversiteit in het Gewest te bevorderen.

3. Binnenstad, centrum en eerste kroon

Het centrale gedeelte van het Gewest wordt gekenmerkt door een maximale bebouwing en benutting van de bodem. Het wordt gestructureerd door ononderbroken gevelrijen.

De groene ruimten zijn verdeeld over vrij grote openbare parken (bijvoorbeeld het park van Brussel, het Josaphat-park, het Eeuwfeestpark of de Kruidtuin) en de pleinen (Ambiorixplein en Marie-Louiseplein, Steursplein, enz.) Ze hebben een zeer duidelijk statuut en vele ervan zijn ook beschermd. Zij vervullen de normale functies van stedelijke groene ruimten: ontspanning, recreatie, verfraaiing enz. De flora en de begroeiing op deze plaatsen zijn zeer kunstmatig. De parken worden meestal zeer intensief onderhouden en er wordt weinig kans gelaten voor een semi-natuurlijke, spontane flora.

Naast de klassieke parken blijft het groen in het landschap vaak beperkt tot plaatselijke elementen: boomaanplantingen langs de wegen, kleine "rusthoekjes" of zeer kleine pleintjes, verticale aanplantingen op de gevels, hangende tuinen, enz.

4. Invloedzone van het Zoniënwoud

Het landschap dat van oudsher door het Zoniënwoud beïnvloed wordt, is gesloten, zonder natuurlijke vergezichten, terwijl de bewoning over het algemeen vrij verspreid is. De hoge bomen die veel tijd nodig hebben om tot ontwikkeling te komen, zijn het voornaamste structuurverlenende element. Het gaat om een landschap dat we terugvinden op de hoogten ten zuidwesten van de stad (over het algemeen hoger dan 50 m. boven de zeespiegel) in Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Lambrechts-Woluwe, maar ook in het zuiden van Elsene en Brussel-Stad. Zelfs buiten het eigenlijke woud zijn deze gemeenten zeer groen.

De grote eigendommen die gevormd werden bij het verkavelen van het Zoniënwoud in de 18de en 19de eeuw, hebben nog overblijfselen van het woud bewaard (groepjes grote bomen, voorjaarsflora, enz.). Andere sporen van het woud vinden we terug in de spontane lenteflora van de openbare parken, die typisch is voor oude woudgronden. Over het algemeen lijken de parken op "bossen": het Dudenpark, het Ter Bronnenpark, het Sauvagèrepark, enz.

5. Overblijfselen van het landbouwverleden

Bij de ontwikkeling van de stad werd het gebied dat aanvankelijk tussen de oude vestigingskernen lag, al snel ingenomen door woningen en industrie. Toch zijn er nog heel wat overblijfselen van het rurale verleden te vinden, vooral in de tweede kroon. Kenmerkend hiervoor zijn een open landschap, een middelmatige hoogteligging (zelden boven de 50 m) en landbouwactiviteiten: akkerbouw, veeteelt, enz. Deze zones bevatten oude elementen van het rurale landschap: hagen, rijen knotwilgen, boomgaarden, boerderijen, enz.

Als overgang tussen stad en platteland, kunnen zij de rol van ecologische corridor spelen. Anderzijds valt dit soort landschappen vaak op doordat ze de indruk geven niet gestructureerd te zijn: het oogt weinig harmonieus om uiteenlopende zaken als moderne woningen, oude boerderijen (al dan niet buiten gebruik), sportterreinen, grote verkeersaders, bedrijven, enz. naast elkaar te zien. De meeste van deze grote stukken landbouwgrond in de Brusselse rand werden bewaard omdat ze als "grondreserve" in het gewestplan opgenomen zijn. Momenteel is de druk vanuit de immobiliënssector zeer groot, vooral voor de bouw van grote sportcomplexen (golfterreinen, enz.).

Bronnen

1. BIM 1994. "De promotie van het biologisch patrimonium in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest", B.I.M.-rapport nr. 5.
2. GRYSEELS, M., 1998. "Natuur en Groene Ruimten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest". In : IRSNB-KBIN & IBGE-BIM, 1998. *Kwaliteit van het Leefmilieu en Biodiversiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Inventarisatie en opvolging van de Flora en de Fauna. Studiedocument van het KBIN 93, 185 p. : p. 15-33.*
3. GRYSEELS, M. 2000. "Brussels Hoofdstedelijk Gewest" in : BRICHAU, L., AMEEUW, G., GRYSEELS, M. & PAELINCKX, D. 2000. *Biologische Waarderingskaart, versie 2. Kaartbladen 31-39. Instituut voor Natuurbehoud en Brussels Instituut voor Milieubeheer. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 15. Brussel. 203 pp. + 18 kaartbladen: p. 63-82.*

Andere fiches in verband hiermee

Schriftje - grondgebruik en landschappen in Brussel

- 3. Begroeningsgraden en groene ruimten
- 4. Inrichting en beheer van openbare groene ruimten door het BIM van 1993 tot 2001
- 5. Biologische patrimonium : beschermde gebieden
- 7. Hydrografisch net

Auteur(s) van de fiche

FEIJT Caroline, HERICKX Cécile, ONCLINX Françoise.

Herlezing

DE VILLERS Juliette, GRYSEELS Machteld.